

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

June 2024, Vol:10, Issue:1
e-ISSN: 2149-8385

Haziran 2024, Cilt:10, Sayı:1
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Doi:

SAKARYA'DA TARİHİ CAMİLER VE İSİMLERİ

Historical Mosques and Their Names in Sakarya

ÜmmüGülsüm KAVAK

Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / FDB/ Din Sosyolojisi

kavakummugulsum@gmail.com. orcid.org/0000-0001-6881-6995

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 2 Mart 2024

Kabul: 30 Haziran 2024

Anahtar Kelimeler:

İsmlendirme, Cami, Mekân, Sakarya

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

Öz

Hayatımızı idame ettirdiğimiz şehirlerin, cadde ve sokakların bununla birlikte mekânların ismi üzerinde fikir yürütmek ihmal edilen bir alandır. Hâlbuki bu yerler, içerisinde belli bir kültürü, tarihi ve kimliği barındırmaktadır. Yerlerin kendilerine ait bir ismi ve dolayısıyla da kendilerine ait sosyolojik bir anlamı bulunmaktadır. Bu sosyolojik anlam ile yerleri tanımlamaya çalışırken kullanılan kelimelerin o yerin-mekânın ismlendirilmesinde belirli bir işlevi ya da özelliği bulunmaktadır. Bir mekânın-yerin türü tanımlanırken genellikle oranın özelliğini belirten bir ismlendirmede bulunulur. Mekânı-yeri ismlendirirken tercih edilen kelimeler mana bakımından o özelliği belirtmektedir. Bu yerlere verilen isimleri algılayıp anlayabilmek için o yerin toplumunu, o toplumun yaşayış şeklini ve kültürünü tanımak gerekli olmaktadır. Bu çalışmada isim nedir, ismlendirme nedir, yer ve mekân nedir, bu yer ve mekânlara neye göre ismlendirmede bulunulmuştur gibi sorulara cevaplar verilmiş ve bu anlamda Sakarya şehri özelinde bulunan bazı tarihi camiler bu açıdan incelenmiştir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 2 March 2024

Accepted: 30 June 2024

Keywords:

Name, Naming, Mosque, Place, Sakarya

ABSTRACT

The names of the places, streets, and spaces in the cities where we sustain our lives are an overlooked area for contemplation. Yet, these places harbor a certain culture, history, and identity within them. They have their own names and thus their own sociological alphabet. When attempting to define places using this sociological alphabet, the words used have a certain function or characteristic in naming that place or space. When defining the type of a space or place, there is usually a naming that indicates its feature. The words preferred in naming a space or place signify that feature in terms of meaning. To perceive and understand the names given to these places, it is necessary to know the society of that place, the way of life of that society, and its culture. This study provides answers to questions such as what is a name, what is naming, what are place and space, and what criteria are used in naming these places and spaces. In this regard, some historical mosques in the city of Sakarya have been examined.

GİRİŞ

Şehirleri gelenek ve göreneklerin, milli değerlerin, kültürün, inançların ve yaşam tarzlarının bir yansıması olarak görebiliriz. İnsanların içerisinde yaşadıkları şehre anlamlar yüklemeleri ve şehrin kendilerine kattığı değerlerin yansımalarını içselleştirmeleri bu çalışmanın ana fikrini oluşturmaktadır. Bu çalışma alanının genel anlamda kabul görmüş ve hakikat olarak tasdik edilmiş bir metodu içermesi gerekmektedir. Bir şehir tıpkı bir dil gibi “fikri meydana getiren” bir fenomendir. Bahsedilen fenomen, hemen her çeşit felsefi eylemin tabanını oluşturmaktadır. Böylece şahıs olarak bireyin ve de toplumun bakış açılarını yansıtmaktadır.

Şehirlerin, içlerinde barındırdıkları mekânlara verilen isimler bazen bir şahsın bazen ise toplumun görüşüne tabi olabilmektedir. Mekânlara ve hatta kişilere verilen isimler, bazen o toplumun birer yansıması mahiyetindedir. Yaşanılan hayatın sosyolojik yapısı, bireysel yaşantısı göz önüne alınarak, sosyal hayatı devam ettiren mekanlara isimler verilmektedir. Bir şehirde yer alan mekân, o şehre hatta o ülkeye özgü olabilmektedir ve bununla birlikte bu isimlerin manaları farklı ülkelerde farklı manalara da gelebilmektedir. Duruma sosyoloji perspektiften bakıldığında verilen isimlerin yalnızca sıradan hayatla bağlantılı olmadığı daha çok sosyal bir dönüşümle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bundan dolayı isimler “zaman” içinde değişim gösterebilmektedir. Sosyal ve kültürel olgular değiştikçe isimlendirmelerde değişebilmektedir. Yüz yıl önce bir mekâna verilen isimler ile günümüzde verilen isimler arasında farklar bulunmaktadır. Bununla birlikte toplumda mekânsal anlamda herhangi bir belirsizliğin olmaması için isimlendirmeler önemlidir. Bu sebeple eşyalara, mekânlara ve insan dâhil tüm canlılara isim vermek kritik bir olaydır. Birinden bahsederken ya da bir mekândan bahsederken ona nasıl hitap edileceğini bilmek sosyal hayatta sağlıklı iletişimin temellerini oluşturmaktadır. Ayrıca isimler ayrımları ifade eden ve anlaşılır kılan dilsel olgulardır.

Türkiye’de inşa edilen camilerin, külliyelerin, tekke-zaviyelerin vb. dini mekânların çoğu Osmanlı döneminden günümüze kalmışlardır. Osmanlı döneminde inşa edilen dini mekânların isimlerini ise genel olarak şahıs isimlerinden oluşmaktadır. Yapılan çalışmada isimlendirmeler üzerinde, bilhassa şahıs isimlerinin verildiği tarihi camiler üzerinde durulmuş ve bu camiler anlaşılmaya çalışılmıştır.

İsmlendirme ve Mekân

Bir topluma ait kültürün diğer nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasının yolu isimlendirme-adlandırma yöntemi olmaktadır. “Adlandırma, insanın çevreyle olan ilişkisine bağlı olarak geliştirdiği ve gerçekleştirdiği bir faaliyettir” (Eğribel & Yıldırım, 2022, s. 211). Yaşanılan tüm olaylar, durumlar bir araya getirilerek isimlendirilmekte ve ardından var olan mekânlar nihayetinde bir “yeri” oluşturmaktadır. Toplum ve şehir arasındaki (yer ve mekân bağlamında) bağ sıradan bir şekilde meydana gelmemektedir aksine bu bağ, içerisinde birikmiş ve çeşitli psikolojik ve sosyolojik anlamları barındıran kıymetli bir bağ olmaktadır. Toplumların tarihine bakıldığı zaman mekân ve yer isimleri önemli belgeleri saklamaktadır (Çıldam, 2018, s. 2).

Mekân isimleri kimliğin, kültürel özelliklerin, toplumun gücünün bir emaresi olarak görülmektedir. Mekân ve yer isimlerine bakıldığında bu isimlerin tarih sahnesindeki bazı olay, kişi, coğrafi konum ve şartlardan etkilendiği bilinmektedir (Çıldam, 2018, s. 3). Bu tür etkenlerden etkilenen mekânlar isimlendirme sürecine dâhil olduklarında anlam kazanmaktadırlar (Eğribel & Yıldırım, 2022, s. 203).

“İçinde yaşayan kişiler tarafından algılanan, değiştirilen, dönüştürülen ve tercih edilen alanlara mekan denir” (Şehitoğlu, Ok, 2022, s. 80). Buradan hareketle mekânın oluşturulması toplumun yaşayıp tecrübe

ettikleri olaylarla meydana gelmektedir denilebilir. İnsanlar kendi tecrübelerini bir şekilde etrafında var olan şeylere yansıtmak isterler ve bunu daha çok isimlendirmede bulunarak yapmaktadırlar. Çünkü insan, hayatta olduğu süre içerisinde devamlı “hiç” olma (ölme-kaybolma) kaygısını taşımaktadır. Bunu bir nebze azaltabilmek adına çevresinde kendisi için yeni mekânlar oluşturmaya çalışmakta ve o mekânlara isimler vererek anlamlandırmaya çalışmaktadır. Aslında isimleriyle birlikte yer ve mekânlar insanların var olma çabasının bir ürünü olmaktadır (Eğribel & Yıldırım, 2022, s. 204).

Bir şehir ya da mekân tek başına değil, toplum ve topluma ait özelliklerle şekil alıp meydana çıkmaktadır. Bununla birlikte Lefebvre'nin de bahsettiği gibi mekân zamandan bağımsız değildir. Topluma ait özelliklerin ve birikimlerin var olmasını sağlayan sosyal olaylar, mekân ve zaman ekseninde oluşmaktadır. Meydana gelen sosyal olayları mekândan ve zamandan ayrı tutup yalnızca kelimelerle ve o kelimelerin ne anlam ifade ettikleriyle açıklamaya çalışmak bir nevi uygun görülmemektedir (Akbiyık, 2019, s. 102).

Ayrıca mekânlar kendi içlerinde pek çok anlamları taşıyabilmektedirler. Bunların başında kentsel olgular, günlük yaşam ve kültürel dinamikler bulunmaktadır. Buradan hareketle mekânın kompakt bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu kompakt yapının ve mekânın tam olarak anlaşılabilmesi için öncelikle toplumu anlamak gerekmektedir. Çünkü mekânı algılayabilmek ve anlayıp çözümleyebilmek için insanı çözmek gerekmektedir. Mekân ve insan arasında emniyetli bir ilişki bulunmaktadır. Mekân aynı zamanda bulunduğu toplumun kim olduğunu sembollerle gözler önüne sermektedir. Var olan bu sembollerini çözümleyebilmek için toplumu ve toplumu oluşturan kişilerin kendi arasındaki ilişkilerin anlaşılmasına gayret edilmesi lüzumlu olmaktadır (Eğribel & Yıldırım, 2022, s. 205).

Sakarya Şehri

Hem ismi hem cismi baki kalan şehirlerden bir tanesi Sakarya, diğer bilinen ismi ile Adapazarı'dır. “Bir pazar yerinin gelişip büyümesi...” (Alpargu & Şahin, 1999, s. 1), sonucu “Adapazarı” olarak isimlendirilen Sakarya şehri, Marmara bölgesinin büyük şehirlerinden bir tanesidir. “Anadolu’da kurulmuş ve tarihi bilinen ilk devlet olan Hititlerin toprakları içerisinde yer alan Sakarya, adını il toprakları içinden geçen “Sakarya” nehrinden almıştır” (Çetin, 2008, s. 15). İki isimle anılan bu şehir bulunduğu jeolojik konum ve işlevselliği sebebiyle insanlar tarafından bu şekilde anlamlandırılmış ve şehirlileştirilmiştir. Sakarya, Anadolu bölgesini İstanbul ile (bir nevi Avrupa ile) birleştiren bir güzergâhta bulunup, etrafındaki köylülerin bir araya geldikleri ve daimî olmayan pazar alanları oluşturdukları bir yerd. Var olan bu pazar alanlarının gittikçe büyümesiyle birlikte köylülerin bu alana ev ve dükkân inşa etmeleri fazla uzun sürmemiştir ve böylece “Adapazarı, 1658’lerde köy, 1742’lerde bucak, 1852’de ilçe 1954 yılında il haline dönüşmüştür” (Çetin, 2008, s. 33).

Osmanlı dönemindeyken de dikkatleri üzerine çeken nehirleri, verimli arazileri, ekonomik zenginliği, konumu gibi geniş yelpazede özellikleri içerisinde barındıran Sakarya, Osmanlı Devleti henüz kurulma aşamasındayken Osman Bey tarafından ele geçirilmeye çalışılmıştır. Fakat asıl ele geçiren ve toprağına katan kişi Orhan Bey olmuştur (Çetin, 2008, s. 15). Osmanlı hükümdarlığı boyunca dini-mimari alanda pek çok eserler yapılmış ve hala yapılmakta olan Sakarya şehrinde, günümüzde ayakta olan dini-mimari eserlerden en önemlileri camilerdir. İslam şehirlerinin merkezini oluşturan camiler yalnızca ibadet mekânı olarak kullanılmamaktadır. Aynı zamanda toplumsal yaşamın merkezinde yer aldığı için nikâh, mevlit, yağmur duası, taziye gibi merasimlere de ev sahipliği yapmaktadır. Camiler yalnızca fiziksel yapılarını değil bulunduğu alandaki avlularını da sosyalleşme mekânı olarak kullanmaktadır. Cami cemaatinin bir araya gelip sohbet etmesiyle toplumsal bir kaynaşma meydana gelmektedir. Toplumsal bağların sıkılaştığı, insanların birbirinden haberli bir şekilde yaşadığı mekân olan camiler, bu şekilde bireyselleşmenin de önüne geçmiş olmaktadır. Ayrıca camilerde verilen dini eğitimler ve vaazlar sayesinde toplumun bilgi seviyesi artmakta ve hayatı farkındalığı yüksek kişiler olarak yaşayabilmektedirler. Manevi anlamda topluma katkıları bulunan camilerin maddi anlamda da katkıları bulunmaktadır. İhtiyaç sahiplerinin cami görevlisi yahut cami imamıyla iletişime geçmesiyle birlikte var

olan durum cami cemaatiyle isim verilmeden paylaşılmaktadır. Bunun neticesinde cami cemaati harekete geçmekte ve o kişinin ya da kişilerin ihtiyaçları giderilmektedir. Böylelikle insanlar arasında daha sıkı bağlar oluşmaktadır. Bu tür fonksiyonlara sahip olan camilerin önemi toplum tarafından kıymetli bulunmaktadır. Buradan hareketle denilebilir ki camiler, bulunduğu şehrin hemen her ihtiyacını karşılayabilen önemli bir mekândır. Camilerin sosyal yaşama olan katkılarından hareketle bu tür fonksiyonlarını devam ettirmeye çalışan Sakarya şehrindeki bazı camilerden bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Sapanca'da bulunan Rüstem Paşa Camii, Taraklı' da bulunan Yunus Paşa Camii, Kaynarca' da bulunan Şeyh Muslihiddin Camii, Adapazarı merkezde bulunan Ağa Camii ve Orhan Gazi Cami'si tarihi olan camilerdendir.

Türkiye'de dini-mimari yapıların başlama dönemi Orhan Bey ile birlikte anılmaktadır. Orhan Bey zamanında başlayan dini-mimari oluşumların çoğu onun ismini barındırmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Sakarya Orhan Gazi Cami'sidir.

Orhan Gazi Camii

Sakarya, bir Türk-Osmanlı şehridir. Bu şehir planlanırken merkezine dini sembol olarak cami inşa edilmiştir (Akbiyık, 2019, s. 143). Caminin inşa edildiği alanda aynı zamanda hamam, arasta, bedesten ve dükkânlar bulunmaktadır (Akbiyık, 2019, s. 145). Buradan hareketle denilebilir ki bu ve buna benzer örneklerle bakıldığında Osmanlı döneminde inşa edilen camilerde pek çok ihtiyacı karşılayabilmek amaçlanmıştır.

Osmanlı döneminde Sakarya'da inşa edilen camilerden biri olan Orhan Gazi Camii (1323-1325) isminden de anlaşılacağı üzere Orhan Gazi'nin emri ile çandı tarzında yapılmış bir camidir ("Dini Yapılar", t.y.). Bu camii, şehrin merkezinde bulunmaktadır. Zamanla tahrip olan Orhan Gazi Camii, 1893-1894 yıllarında Adapazarı kaymakamı Nüzhet Paşa ve ona yardımcı olan kişilerce yeniden inşa edilmiştir (Sakarya Tarihi Camii 'leri, 2019). Daha sonra 1943-1967 tarihlerinde gerçekleşen depremde hasar alan Orhan Gazi Camii tekrar inşa edilmiştir fakat bu sefer betonarme yöntemi kullanılmıştır (Çetin, 2008, s. 37). 1999 depreminde hasar alan minaresi restore edilerek bugünkü halini almıştır (Sakarya Tarihi Camii 'leri, 2019).

Adapazarı halkı tarafından, Orhan Gazi Cami'nin çevresinde (bahçesinde) bir zamanlar hazire olduğu ve bu hazirenin bir şekilde ortadan kaldırıldığı ifade edilmektedir. Bu durumun şehrin orijinalliğinin bozulmasına da sebep olduğunu Çağatay Tunçat (2020) şu şekilde aktarmıştır: "Hazire tam tarihini bilmemekle birlikte 1950'lerde yol yapım çalışmaları adı altında yok edilmiştir. Bazı rivayetler buradaki hazirede yer alan kabirlerin Yorgalar Mezarlığına taşındığı yönündedir. Oldukça acıklı bir durum olmakla birlikte bir şehrin belleğine kastetmek tam manasıyla budur. Orhan Camii çevresinde bulunan hazireler kimi neden rahatsız etti bilmiyoruz ancak şehrimiz için önemli bir kayıp olduğu gerçek" ("Sakarya", 2020).

Daha önce kendisine ait bir bahçesi ve bahçe duvarı olan Orhan Gazi Camii'nin bahçe duvarları yıkılmıştır ve bunun yerine 2019 senesi itibarıyla yapay saksıların bahçe duvarı niyetiyle belli bir alanı sınırlandırmak amacıyla yerleştirildiği görülmektedir. Bu durum caminin kendisine has olan mizacının biraz daha yok olmasına sebep olmuştur. Yine de civarında bulunan Tarihi Uzun Çarşı ile birlikte hafızalara kazınan Orhan Gazi Camii, her zaman olduğu gibi aktifliğini korumaktadır. Caminin etrafında bulunan çay ocakları, tatlıcılar ve simit dükkânları caminin etrafının her zaman kalabalık olmasına ve bir buluşma alanı olmasına imkân vermektedir. Bu dükkânlarda ve çay ocaklarında olan kişiler namaz vakti gelince camiye doluşmakta ve ibadetlerini yerine getirmektedirler, sonrasında kaldıkları sohbete ve işlere tekrar devam etmektedirler.

Ağa Camii

İsmi 1774 yılında şehit olan Alemdar Mustafa Ağa'dan almaktadır. Şehrin merkezinde yer alan Ağa Camii, Orhan Gazi Cami'si ile hemen hemen aynı yerde bulunmaktadır. Bu camii 1870 senesinde mütevazı Osmanlı mimarisi ile inşa edilmiştir (Anadolu Ajansı, t.y.). Ağa Camii içsel ve harici mimarisiyle

şehrin merkezinde sadeliğini yansıtmaktadır. Camiinin içerideki duvarlarında yazılı ya da boyalı süslemeler bulunmamaktadır, bunun yerine çerçevelenmiş şekilde olan dini yazılar duvarları süslemektedir. Sakarya'da bulunan küçük camilerden biri olan Ağa Camii'nin iki katı vardır ve tek bir minareye malik olan caminin minaresi caminin yapım aşamasında değil, sonradan inşa edilmiştir. Yaklaşık iki yüz yıllık tarihi içinde barındıran bu camiinin çatısı kiremitten yapılmıştır ve tıpkı Orhan Gazi Camii gibi kubbesi bulunmamaktadır. Camiinin ön avlusunda bulunan şadırvanı 2001 yılında yıkılmıştır ve arka avlusuna yeniden inşa edilmiştir (AĞA CAMİİ, t.y.). Yine tıpkı Orhan Gazi Camii gibi tavanı ahşap olmakla birlikte tam ortasındaki ahşap alandaki süsleme onu Orhan Gazi Camii'sinden ayırmaktadır. Ağa Camii'sini yaptıran kişinin kim olduğu ve bu caminin tamı tamına ne zaman inşa olduğu açık net bir biçimde bilinmemektedir, sadece bazı söylentiler bulunmaktadır. Halk tarafından bilinen en somut bilgi, cami alanının evvelden bir mezarlık bölgesi olduğu ve sonrasında bu caminin inşa edildiğidir. Ön taraftaki avlusunda bir tane mezar taşı bulunmaktadır ve bu mezar taşının üzerinde yazılandan hareketle mezarda bulunan kişinin asker ve bu askerin de bir bayraktar olduğu bununla beraber isminin Mustafa olduğu, 1774 tarihinde ise şehit olduğu yazmaktadır. Yapılan tahminlere göre Ağa Camii'nin yapımı da bu yıllara denk gelmektedir (AĞA CAMİİ, t.y.).

Rüstem Paşa Camii

Kanuni Sultan Süleyman devrinde onun sadrazamlığını yapmış olan Rüstem Paşa (ö.t. 1561), maddi zenginliği ile tanınmış bu zenginliğini hayır işlerinde kullanmıştır. Rumeli ve Anadolu bölgesinde vakfiyeleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Mimar Sinan'ın Rüstem Paşa için Sakarya-Sapanca'da yaptığı Rüstem Paşa Camii'sidir (Alpargu & Şahin, 1999, s. 212).

Kanuni döneminde on beş sene sadrazamlık yapmış olan Rüstem Paşa'nın ismini taşıyan bu camii, tam olarak 1550 – 1560 tarihleri aralığında inşa edilmiştir. Mimar Sinan bu camiye yalnız bırakmayarak bir külliye sahibi de yapmıştır; imaret, kervansaray ve hamam bu külliye oluşturulmaktadır. Külliye bugünkü zamanımıza kadar ayakta duramamış fakat cami bazı yenileme ve inşa çalışmalarıyla günümüze dek ulaşabilmiştir. Rüstem Paşa Camii'si de tıpkı Orhan Gazi Camii ve Ağa Camii gibi üzeri ahşap çatılı ve kiremitlerle örtülüdür. Caminin hemen yan tarafında bulunan yazıtta "Rüstem Paşa Camii Yapım Tarihi 1554" yazmaktadır. Rüstem Paşa'nın isteği doğrultusunda yapılan bu camiye yaptıran kişi olması hasebiyle onun ismi verilmiştir.

Şeyh Muslihiddin Camii

Sakarya'nın Kaynarca ilçesinin Büyük Kaynarca Köyü'nde ya da bilinen diğer ismi Topçu Divanı'nın merkezinde bulunmaktadır. "Camiinin banisi olan Şeyh Muslihiddin Efendi Orhan Gazi'nin Veziri Sinanüddin Yusuf Paşa'nın babasıdır. Sinanüddin Yusuf paşa 1360 yılında vezirliğe tayin olmuş, Orhan Gazi devrinin son ve 1. Murad devrinin ilk veziridir" (Çetin, 2008, s. 174). Camiye bu ismi veren kişi Ahi teşkilatından olan Şeyh Muslihiddin'dir (XIV. Yüzyıl) (ŞEYH MÜSLİHİDDİN CAMİİ, t.y.).

Şeyh Muslihiddin Camii'sinin tamamı ahşaptan inşa edilmiştir. Demir çiviye rastlanılmaz fakat birbirine geçebilen tahta parçalardan ve tahtadan yapılmış olan çivilerden meydana getirilmiştir. Bu camiinin yapımında da Orhan Gazi Camii gibi çandı tekniği kullanılmıştır. Camiye yeteri kadar bakım yapılmadığından oradaki köy ahalisince yeni bir camii inşa edilmiştir ve köy ahalisi ibadetlerine artık burada devam ettirmiştir. 1996 senesine gelindiğinde bakımsızlıktan kapatılan bu camii, 1999 yılındaki büyük depremde minaresinin yıkılmasıyla birlikte iyice kullanım dışı olmuştur. "2006 yılında devredilen ve onarımı 2010 yılında tamamlanan cami, Cuma namazları ve önemli günlerde ibadete açılıyor." (Sakarya'daki tarihi camiler yüzyıllardır ayakta, t.y.).

Büyükçe bir bahçeye sahip olan Şeyh Muslihiddin Camii'nin civarında farklı farklı dönemlere ait olan mezarlar bulunmaktadır. Mezarlardan ikisi 1820 tarihinde camiye onarıma alan Kaymaslı Mehmet Ağa ve onun torununa aittir (Çetin, 2008, s. 180).

Caminin ismi verilirken banisi olan Şeyh Muslihiddin Efendi'nin şahsı göz önünde bulundurularak bu isim verilmiştir.

Yunus Paşa Camii

Sakarya'nın Taraklı ilçesindeki Yunus Paşa Camii, Taraklı'nın Ulu Camii mahallesinde bulunmaktadır. Caminin hemen girişindeki Türkçe yazıtta 1517 tarihi yazmaktadır. Yunus Paşa Cami'sinin net bir bilgi olarak hangi zamanda ve kimin himayesinde inşa olunduğu ya da yaptırıldığı bilinmese de halk tarafından söylenene göre; Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim, Ridaniye savaşına doğru ilerlerken bu yörede konaklayan dönemin veziri Yunus Paşa tarafınca 1516 – 1517 tarihlerinde inşa ettirilmiştir. Bu konuyla ilgili Çetin (2008) şu bilgileri aktarmaktadır:

“Caminin Yunus Paşa tarafından 1516 Mısır Seferi'ne giderken yaptığı söylenilirse de Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'ne giderken konakladığı menzillere baktığımızda; İstanbul, Gebze, İzmit, İzniç, Yenişehir, Bozüyük, Eskişehir... yolunu kullandığını, Taraklı'dan geçmediğini görmekteyiz. XVIII. yüzyıla ait ulak ve iâşe menzillerini gösteren bir haritada Taraklı; İstanbul, İzmit, Sapanca, Geyve, Göynük, Bolu, Tosya, Merzifon, Sivas... yolu; Anadolu sol kol üzerinde yer almaktadır. Mısır Seferi'nde Taraklı'dan geçilmediğine göre, cami, 1511-1516 tarihleri arasında yapılmış olmalıdır. Halkın, caminin yapımını Mısır Seferi ile özdeşleştirmiş olmasını Yunus Paşa'nın bu sefer sırasında katledildiğine bağlayabiliriz. Onun taraklı gibi küçük bir yerde, kendi adına abidevi bir cami yaptırması kendisinin buraya mensup olunabileceğini akla getirmektedir.” (Çetin, 2008, s. 297).

Caminin mimarının kim olduğuna gelindiği zaman ise 1. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu'nda konuşmacı olan Prof. Dr. Hakkı Acun'un (1999) şu ifadeleri dikkat çekmektedir:

“... Yunus Paşa Camii'ni 1511-1516 tarihleri arasında tarihlemiştik.

İstanbul'da yaptığımız bir araştırmada mimar başı Acem Ali'nin eseri olarak gösterilen Eyüp 'deki Cezeri Kasım Paşa Camii'nin (1515) plan ve dış görünüş açısından Taraklı Yunus Paşa Camii'ne çok benzediğini görmüş, ayrıca, son cemaat yerindeki pencere kenarındaki mihrabiyeleri de fark edince hemen Taraklı'daki Yunus Paşa Camii aklımıza gelmişti. Çünkü Yunus Paşa Camii ile bu camideki pencere kenarının mihrabiye gibi yapılması Türk sanatında görülen çok ender bir örnektir. İstanbul Eyüp 'deki Cezeri Kasım Paşa Camii ile Taraklı Yunus Paşa camii'nde karşımıza çıkan bu benzerlikler aklımıza, acaba bu caminin de mimarı Kasım Paşa Camii'nin ki gibi Acem Ali midir? Sorusunu getirmektedir. Çünkü he iki yapının banisi Paşa ve Vezirdir.” (Alpargu & Şahin, 1999, s. 219).

Yunus Paşa Camii, Taraklı'nın en büyük yapısı olmaktadır. Caminin şekli karedir ve bahsi edilen diğer camilere nazaran kubbesi bulunmaktadır. Kubbesi kurşunla kaplandığından halk tarafınca “Kurşunlu Camii” olarak da anılmaktadır. Caminin avlusunda – bahçesinde şadırvanla birlikte mezarlar da vardır. Ana giriş kapısının tam üzerinde Rad Suresi'nin 24. ayet-i kerimesi bulunmaktadır: “Sabretmenize karşılık elde ettiğiniz esenlik daim olsun” (Ra'd Suresi 23-24. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı, t.y.)180 kişilik cemaati kaldırabilen caminin içinde bulunan hat yazılarının tamamı hattat Saim Özel'e aittir (Sakarya Tarihi Camii 'leri, 2019).

Genel itibariyle Yunus Paşa'ya addedilen cami, ismini bizzat ondan almıştır.

SONUÇ

Şehir, yer ve mekân ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu mekânlar o şehirde yaşayan halkın inanç ve sembollerinden izler taşımaktadır. Toplumsal kimliği ve hafızayı yaşatan bu yerler, varlıklarını elde ettikleri kimlikleriyle idame ettirmektedirler. İnsanların onlara atfettiği birtakım özellikler ve anlamlar onların daha rahat okunabilmesine imkân tanımaktadır. Toplumun anlam dünyasında bir karşılığı olan isimler mekânlara verilerek, mekânların anlaşılması isimlerin hafızalarda yaşatılması amaçlanmıştır. Ayrıca isimlendirmenin, toplum tarafınca iletişimin daha sağlıklı bir şekilde ilerlemesine imkân vermesi açısından önemli olduğu görülmüştür.

Araştırması yapılan camilere verilen isimlerin daha çok şahıs adlarını taşıdıkları görülmüştür. Buradan hareketle bilhassa Osmanlı döneminde yapılan camilerin şahıs isimleri taşıdığı ve bu durumun o döneme ait bir kültür ya da gelenek olduğu görülmüştür. Yalnızca Sakarya şehrinde bulunan, çalışmada bahsi geçen camiler değil; en bilinenleri ile Mihrimah Sultan Camii, Süleymaniye Camii, Fatih Camii, Sultan Ahmet Cami'si burada örnek olarak gösterilebilir. Ender durumlarda verilen bu şahıs isimlerinin yanında halk kendince bir isimlendirmede bulunabilmiştir, örneğin Taraklı 'da bulunan Yunus Paşa Cami'si gibi (halk arasında Kurşunlu Camii olarak tabir ediliyor). Bunda, caminin kubbesinin kurşunla kaplanmış olması etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

Ağa Camii. (t.y.). Kültür Portalı. Geliş tarihi 02 Şubat 2024, gönderen <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sakarya/gezilecekyer/aga-camii>

Akbiyık, Me. (Ed.). (2019). Sosyoloji Seminerleri: 3 Şehir ve Sosyoloji (1.Basım). Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Alpargu, M., & Şahin, E. (Ed.). (1999). 1.Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu (22-23 Haziran 1998) (1.Baskı). T.C. Sakarya Üniversitesi.

Anadolu Ajansı. (t.y.). Anadolu Ajansı. Geliş tarihi 02 Şubat 2024, gönderen <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/sakaryadaki-asirlik-camiler-goz-kamastiriyor>

Atlı, C. S. (2020). İSİMLERE SOSYOLOJİK AÇIDAN BAKMAK. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 7(2), Article 2. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuefad/issue/57446/788248>

Çelik, C. (2005). İsim Kültürü ve Din Şahıs İsimleri Üzerine Bir Din Sosyolojisi Denemesi (1.Baskı). Çizgi Kitabevi Yayınları.

Çetin, Y. (2008). Sakarya'da Türk Mimari Eserleri (1.Baskı). Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Adapazarı Kitaplığı; SAÜ Merkez Kütüphanesi.

Çıldam, S. Y. (2018). ŞEHİRSEL TOPONOMİ: CADDE ADLARI, BANDIRMA ÖRNEĞİ. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 61, Article 61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniefd/issue/41551/505674>

Dini Yapılar. (t.y.). Sakarya Şehir Hafızası. Geliş tarihi 09 Aralık 2023, gönderen https://sehirhafizasi.sakarya.edu.tr/?page_id=5604

Eğribel, E., & Yıldırım, Y. (Ed.). (2022). Tarih ve Uygarlık İstanbul Yıllığı-14 (1.Baskı). Doğu Kitabevi.

İsim Nedir? İsim Çeşitleri Konu Anlatımı | TurkDilBilgisi.com. (2013, Ağustos 13). <https://www.turkdilbilgisi.com/isim-nedir/>

Mekân ne demek TDK Sözlük Anlamı. (t.y.). Geliş tarihi 26 Ocak 2024, gönderen <https://sozluk.gov.tr/?kelime=mekan>

Ra'd Suresi 23-24. Ayet Tefsiri—Diyanet İşleri Başkanlığı. (t.y.). Geliş tarihi 03 Şubat 2024, gönderen <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ra'd-suresi/1730/23-24-ayet-tefsiri>

Sakarya: Şehir ve Mâbed. (2020, Nisan 5). Sakarya'nın sosyal ve dijital içerik mecrası. <https://sosyal54.com/kultur-yasam/1271/olum-sehri-terkedince/>

Sakarya Tarihi Camii 'leri. (2019, Ağustos 24). Sakarya Yenihaber. <https://www.sakaryayenihaber.com/foto/6749191/sakarya-tarihi-camii-leri>

Sakarya'daki tarihi camiler yüzyıllardır ayakta. (t.y.). Geliş tarihi 23 Ocak 2024, gönderen <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/sakaryadaki-tarihi-camiler-yuzyillardir-ayakta/2383354>

Şehitoğlu, Ok, B. (2022). Göç-Hafıza-Mekan Fenomenolojik Bir Araştırma (1.Baskı). Sakarya Üniversitesi Yayınları.

Şeyh Müslihiddin Camii. (t.y.). Kültür Portalı. Geliş tarihi 03 Şubat 2024, gönderen <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sakarya/gezilecekyer/seyh-muslihiddin-camii>

Yolunda, K. ve S. (2015, Ocak 27). Câmilere İsim Vermek (187. Hadis-i Şerif Dersi). Kur'an ve Sünnet Yolunda. <http://www.kuranvesunnetyolunda.com/?p=11932>